

نمونه موفق

روایت وزارت بازرگانی از حذف یارانه‌ها

پرونده این ماه، طرح تحول اقتصادی گزارش

هزینه‌های عمومی کالاهای یارانه‌ای سهم قابل ملاحظه‌ای از بودجه دولت‌ها در کشورهای شمال آفریقا و خاورمیانه را تشکیل می‌دهد و تقریباً در تمام کشورهای این منطقه یارانه‌ها بیشترین سهم برنامه پرداخت‌های اجتماعی دولت را برای کاهش فقر دربر می‌گیرند. از این رو بیشتر کشورهای شمال آفریقا و خاورمیانه اصلاح این سیستم را به‌منظور کاهش ناکارایی و هزینه مالی یارانه‌ها آغاز کرده‌اند که نتایج نشان می‌دهد تاکنون در این زمینه موفق عمل کرده‌اند.

۱- تونس؛ خوددفع‌مندی تفاوت در کیفیت

اصلاح سیستم یارانه‌ها در تونس از طریق خوددفع‌مندی تفاوت در کیفیت اعمال شده است. معیار مشخص این اقدام شامل بهبود هدفمندی کالاهای پست، افزایش قیمت کالاهای لوکس (کالاهای مصرفی گروه‌های پردرآمد) و کاهش هزینه تولید و توزیع کالاهای یارانه‌ای بود. با کاهش فساد و کاهش افراد ذینفع اثربخشی برنامه اعطای یارانه به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته به طوری که در طول سه سال، سهم یک‌پنجم گروه‌های پایین درآمدی از کالاهای کالری‌زا و پروتئینی افزایش یافت و هزینه‌های یارانه از ۴ درصد به ۲ درصد در یک دوره خاص کاهش پیدا کرد. به دنبال این اصلاحات، منافع مطلقاً افزایش پیدا کرد و توانستند ۲۱ درصد کل یارانه‌ها را به خود اختصاص دهند در حالی که گروه‌های بالا درآمدی سهمشان از یارانه‌ها به ۱۸ درصد رسید.

۲- الجزایر؛ آزادسازی تدریجی

اصلاح نظام یارانه‌ها در الجزایر نیز نمونه دیگری از اصلاحات انجام گرفته در موضوع یارانه‌ها در این منطقه است.

الجزایر از ابتدای سال ۱۹۹۲ برنامه پرداخت یارانه‌ها را در مدت چهار سال به‌طور کامل حذف کرد که این امر از طریق آزادسازی تدریجی قیمت کالاهای اساسی حمایت شده انجام گرفت و در همین زمان هم برنامه‌های تأمین اجتماعی برای جبران رفاه عمومی از دست رفته اعمال شد. قبل از برنامه اصلاحات در الجزایر طی یک دوره خاص ارزش یارانه‌های در دسترس ثروتمندان سه برابر فقرا بوده است. اما فشارهای شدید مالی و بی ثباتی اقتصادی از دلایل اصلاح برنامه یارانه‌ها در اردن بوده است، به‌طوری‌که ابتدا در سال ۹۶ یارانه گندم حذف شد و قیمت آرد و نان افزایش یافت که این افزایش با پرداخت‌های انتقالی به کل جامعه همراه بود. سپس کوپن‌های مواد غذایی با پرداخت‌های نقدی جایگزین شد که کاهش پرداخت‌های انتقالی برای نان را به دنبال داشت و در مرحله بعد، معادل پرداخت نقدی انتقالی که عام بود پرداخت‌های سیستم نقدی به خانواده‌ها اعمال شد که این اقدام افزایش قیمت گندم، علفه دام و نان را جبران کرد.

در ادامه این روند کلیه پرداخت‌های انتقالی حذف شد، اما با وجود اعتراضات اولیه مردمی، این اصلاحات کاهش هزینه‌ها و بهبود هدفمندی یارانه‌ها را در پی داشت.

۳- مراکش؛ حمایت تعرفه‌ای

مراکش از سال ۱۹۹۶ پیشرفت‌هایی در قانونمند کردن یارانه‌ها داشته است، به طوری که هیچ سهمیه‌ای و نه اجازه وارداتی حتی برای گندم و نان داده نمی‌شود و تولیدکنندگان محلی و بازار داخلی تنها از طریق تعرفه حمایت می‌شوند. تا قبل از اصلاح نظام یارانه‌ها در مراکش یک‌پنجم جمعیت بالای درآمدی دو برابر فقرا از یارانه‌ها برخوردار شده‌اند و شکر و روغن بیشتر توسط گروه‌های بالادآمدی مصرف شده و در این بین تنها یارانه گندم برای گروه‌های کم درآمد هدفمندتر بوده است.

۴- یمن؛ افزایش قیمت تا سطح جهانی

تا قبل از ۱۹۹۶ در یمن قیمت‌های داخلی گندم و آرد در سطوح پایین‌تری از قیمت‌های جهانی توسط دولت تعیین می‌شدند. اما از این سال به بعد انحصار دولت طی یک برنامه میان‌مدت برای حذف یارانه‌ها به‌منظور کاهش هزینه‌های یارانه و افزایش قیمت داخلی تا سطح قیمت جهانی شکسته شد و در نتیجه هزینه‌های یارانه مواد غذایی از ۵/۲ درصد به ۳/۶ درصد تولید ناخالص داخل در طی یک دوره خاص رسید.

۵- مصر؛ کاهش یارانه‌ها

در مصر نیز سیاست کاهش یارانه‌ها از جانب دولت اتخاذ شد، به طوری که بر اثر این سیاست‌ها سهم یارانه‌های مواد غذایی از ۱۴ درصد به حدود ۵ درصد کل هزینه‌های دولت در طی یک دوره خاص کاهش پیدا کرد. که این امر از طریق کاهش کالاهای مشمول یارانه‌ها، افزایش قیمت نان و افزایش هدفمندی قند و شکر و روغن خوراکی صورت گرفته است.

۶- جامائیکا؛ تحویل بن به جای یارانه

جانشینی یارانه عام به بن کالاها به منظور حمایت از فقرا و کاهش هزینه‌های مالی نیز از شیوه‌هایی بوده که در کشورهای جامائیکا، مکزیک و آمریکا تجربه شده است. جامائیکا تحویل بن کالا را جانشین برنامه فراگیر یارانه‌ها کرد. این برنامه به‌طور قابل ملاحظه‌ای هدفمندی یارانه را در مقایسه با یارانه‌های فراگیر بهبود بخشید، به طوری که ۲۰ درصد فقیرترین افراد جامعه ۳۱ درصد منافع این روش را به‌دست آوردند، درحالی که این رقم در توزیع عام یارانه‌ها ۱۴ درصد بود.

۷- سریلانکا؛ سهمیه‌بندی ۳۵ ساله

بررسی برنامه‌های اصلاحات در حوزه پرداخت یارانه‌ها نشان می‌دهد که سریلانکا یکی از بهترین اصلاح تدریجی یارانه‌ها را تاکنون انجام داده است. سریلانکا بعد از استقلال از بریتانیا اولین تغییرات سیستماتیک در نظام یارانه‌ها را آغاز کرد و به مدت ۳۵ سال در بین اغلب افراد جامعه سهمیه غذایی توزیع می‌کرد و بعد بن کالا را جانشین سهمیه‌بندی در کشور کرد. این اصلاح، سهم کل یارانه‌های ۴۰ درصد خانوارهای پردرآمد جامعه (۴ دهک بالا) را به نصف کاهش داد.

با ادامه هدفمندی یارانه‌ها اکنون سهم دویستم (۴ دهک آخر) از ثروتمندان به ۱۵ درصد کل یارانه‌ها کاهش یافته است، اما در مرحله بعدی دولت پرداخت نقدی را جایگزین بن کالا کرد.

۸- پاکستان؛ حذف رانت

تحول ساختاری پاکستان در سال ۱۹۸۷ نیز با حذف توزیع سهمیه مغازه‌ها که آرد گندم را ۳۰ درصد پایین‌تر از قیمت‌های متداول می‌فروختند آغاز شد. این امر تنها اعتراض مغازه‌داران را در پی داشت، زیرا بیش از نیمی از غلات هیچگاه در اختیار مصرف‌کنندگان قرار نمی‌گرفت، اما دولت سیاست‌های جبران آشکاری به کار بست. برای مثال حقوق و دستمزد کارکنان دولتی کم درآمد را افزایش داد.

۹- بنگلادش؛ برداشتن قدم‌های اساسی

بنگلادش اگر چه هنوز به‌طور کامل سیستم توزیع سهمیه‌ای را حذف کرده، اما قدم‌های اساسی را برای هدفمندی یارانه‌های مواد غذایی برداشته است. به طوری که به دنبال تغییرات دولت در سال ۹۱ دولت توزیع غلات بین نیروهای مسلح و کارکنان دولت را ادامه داد، اما توزیع آن را در نواحی روستایی قطع کرد.

۱۰- آلبانی؛ ۷۵ درصد برای ۴ دهک پایین

یافته‌ها نشان می‌دهد در کشور آلبانی نیز با فروپاشی دولت سوسیالیستی یارانه‌های آرد و گندم حذف شدند و کاهش درآمد از طریق افزایش حقوق بازنشستگی، کمک‌های اجتماعی و دستمزدهای دولتی جبران شده است که ۴ دهک پایین در آمدی حدود ۷۵ درصد کمک‌های فوق را دریافت کرده‌اند. ■